

PROGRAM

WYCHOWAWCZY

PUBLICZNE PRZEDSZKOLE

NOWA WIEŚ

"Dziecko uznane zostało za człowieka, za istotę,
z którą trzeba się liczyć
i której nie wolno wieść na smyczy
lecz należy kierować nią umiejętnie, z rozwagą,
z wysiłkiem umysłu, uczucia i woli."

"Dziecko chce być dobre
Jeśli nie umie – naucz
Jeśli nie wie – wytłumacz
Jeśli nie może – pomóż"

Janusz Korczak

2008 rok.

SPIS TREŚCI

		S.
	WSTĘP	
Rozdział I.	O wychowaniu	
	1. Cele i zadania pracy wychowawczej przedszkola ...	4
	2. Formy organizacji	4
	3. Formy aktywności dziecka	4
	4. Metody i zasady	5
Rozdział II.	Przedszkolak, nauczyciel, pracownik	
	1. Sylwetka absolwenta przedszkola	5
	2. Model nauczyciela	6
	3. Pożądane cechy pracowników innych	7
Rozdział III.	Współpraca	
	1. Zasady współpracy wychowawczej z rodzicami	7
	2. Zasady współpracy ze środowiskiem lokalnym	7
Rozdział IV.	Zadania i formy realizacji	
	1. Zadania wychowawcze przedszkola	7
	2. Zadania nauczyciela	8
	3. Uroczystości i tradycje	8
	4. Formy realizacji	9
Rozdział V.	Kodeks przedszkolaka	
	1. Prawa i obowiązki dziecka	9
	2. System kar i nagród	10
Rozdział VI.	Efekty oddziaływań	
	1. Przedszkolak	12
	2. Rodzic	12
	3. Nauczyciel	12
	Uwagi końcowe	12
	Wykaz literatury	13

WSTĘP

Rozwoju pełnej osobowości człowieka nie można ograniczać wyłącznie do formowania intelektu. Oprócz wiadomości, umiejętności i nawyków winien cechować się on wrażliwością, zdyscyplinowaną postawą, odpowiedzialnością.

Wychowanie, to złożony i długotrwały proces. To stwarzanie warunków niezbędnych do harmonijnego rozwoju wychowanków przygotowanych do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich. W tej perspektywie program kształcenia winien być postrzegany jako integralna część szeroko rozumianej strategii wychowawczej. Wymusza to prymat myślenia o wychowaniu przed myśleniem o kształceniu. Wychowanie nie może być procesem oderwanym od rodziny i środowiska, w którym żyje dziecko.

Podstawowym celem wychowania przedszkolnego, zgodnie z obowiązującą podstawą prawną, jest wspomaganie i ukierunkowanie rozwoju dziecka, zgodnie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami rozwojowymi w relacjach ze środowiskiem społeczno – kulturowym i przyrodniczym.

Celem ukierunkowanej działalności wychowawczej przedszkola jest nade wszystko osiągnięcie przez dziecko dojrzałości szkolnej. Aby ten zamierzony cel został osiągnięty, przedszkole musi podejmować odpowiednie, określone działania, które będą sprzyjały kształtowaniu pożądanej osobowości.

„To wielkie nieporozumienie sądzić, że dyscyplina jest sposobem na ukształtowanie człowieka postępującego szlachetnie i osiągającego sukces. W rzeczywistości zdyscyplinowane dziecko może zachowywać się właściwie, ale na tym koniec. A wychowanie musi sięgać głębiej, dokonywać się poprzez rozwijanie różnych umiejętności i siły charakteru.” (Denise Chapman Weston).

Biorąc pod uwagę założenia przedszkola otwartego, znając wizerunek absolwenta oraz zadania przedszkola w tym zakresie stworzony został niniejszy program wychowawczy.

Program opracowano na podstawie::

1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
2. Ustawy z dnia 7 IX 1991 r. (Dz. U. 1996/67/329, 106/496, 1997/28/153, 141/943, 1998/117/759, 162/1126, 2000/12/136, 19/239, 48/550, 104/1104, 120/1268, 122/1320, 2001/111/1194, 144/1615) o systemie oświaty.
3. Rozporządzenia MEN z dnia 21 V 2001 r. (Dz. U. 2001/61/624) w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół.
4. Rozporządzenia MEN z dnia 21 V 2001 r. (Dz. U. 2001/61/625) w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół oraz kształcenia w liceach profilowanych.
5. Statutu Publicznego Przedszkola w Nowej Wsi

Podstawowe założenia:

- za wszechstronny rozwój dziecka odpowiedzialni są rodzice, przedszkole oraz ono samo, porozumienie wszystkich i współdziałanie jest niezbędne,
- konieczne jest rozpoznanie oczekiwań i potrzeb wszystkich stron, które są zaangażowane w proces wychowawczy, opiekuńczy i dydaktyczny,
- należy stwarzać wychowankom realne możliwości podejmowania różnorodnych rodzajów aktywności korzystając z bazy przedszkola oraz najbliższego środowiska,
- ocenianie zachowań wychowanków, a także ich rozwoju powinno w sposób świadomy odnosić się do oczekiwanej sylwetki absolwenta.

ROZDZIAŁ I - O WYCHOWANIU

1. CELE I ZADANIA PRACY WYCHOWAWCZEJ PRZEDSZKOLA

Celem pracy wychowawczej jest osiągnięcie pełni rozwoju osobowego przez dziecko, zapoznanie go z prawami i obowiązkami, światem wartości moralnych oraz koniecznością ponoszenia konsekwencji swoich czynów, przedstawienie wychowankom reguł życia w grupie, wdrożenie ich do samodzielności i umiejętności współzycia i współdziałania z innymi. Zadania wychowawcze to:

- Wzmacnianie więzi emocjonalnej z rodziną oraz z najbliższym środowiskiem dziecka.
- Kształtowanie podstawowych wartości moralnych – życzliwość, tolerancja, uczciwość, sprawiedliwość, odpowiedzialność.
- Rozwijanie umiejętności współdziałania z innymi oraz dochodzenia do kompromisu.
- Stwarzanie warunków do działania na rzecz innych ludzi oraz środowiska naturalnego.
- Umacnianie wiary dziecka we własne siły, rozwijanie umiejętności poznawania siebie, otoczenia społecznego i przyrodniczego.
- Wzmacnianie poczucia tożsamości, przygotowanie do życia w społeczności lokalnej i w państwie, kształtowanie postaw patriotycznych.
- Kształtowanie potrzeby i umiejętności dbania o własne ciało, zdrowie i sprawność fizyczną, wyrabianie czujności wobec zagrożeń dla zdrowia i bezpieczeństwa.
- Rozwijanie aktywnych form wypoczynku na łonie natury.
- Kształtowanie zachowań proekologicznych.
- Kształtowanie umiejętności nazywania pozytywnych i negatywnych stanów emocjonalnych.

2. FORMY ORGANIZACJI

- indywidualna,
- zespołowa (praca w grupach)
- zbiorowa (praca z całą grupą)

3. FORMY AKTYWNOŚCI DZIECI

- zabawa,
- elementy pracy,

- elementy edukacji.

4. METODY I ZASADY

Metody:

- problemowe (odkrywanie)
- aktywizujące (przeżywanie)
- praktyczne (działanie)
- podające (przyswajanie)

Zasady:

- pogłębłości,
- systematyczności,
- stopniowania trudności,
- aktywności wychowanka,
- utrwalania wiadomości i umiejętności,
- wiązania teorii z praktyką,
- indywidualizacji.

ROZDZIAŁ II – NAUCZYCIEL, PRACOWNIK.

1. MODEL NAUCZYCIELA

a) Relacje z wychowankami:

- jest konsekwentny, ale także wyrozumiały, miły, serdeczny i cierpliwy,
- zna prawa dziecka i przestrzega ich,
- stosuje zasadę indywidualnego rozwoju dziecka,
- jest kreatywny i empatyczny,
- częściej stosuje nagrody i niż kary,
- zawsze dotrzymuje umów, przyrzeczeń, dochowuje tajemnic,
- potrafi przyznać się do pomyłek i błędów.

b) Relacje z rodzicami:

- wspomaga rodziców w realizacji ich funkcji wychowawczej,
- integruje i inspiruje proces wychowawczy,
- pogłębia wiedzę rodziców - informuje o osiągnięciach i ewentualnych trudnościach dziecka
- wspólnie z rodzicami ustala tok postępowania i formy oddziaływań wychowawczych,
- prowadzi pedagogizację rodziców,
- zna warunki życia dziecka i zainteresowania,
- uznaje prawo głosu rodziców w ważnych sprawach dotyczących dziecka,
- stwarza podstawy do budowania partnerstwa we współdziałaniu głównych środowisk edukacji dziecka,

2. POŻĄDANE CECHY PRACOWNIKA OBSŁUGI

- współdziała z nauczycielem,
- dba o bezpieczeństwo dzieci,
- jest odpowiedzialny, kulturalny,
- życzliwy i taktowny,
- zna swoje obowiązki i sumiennie się z nich wywiązuje,
- jest otwarty na problemy przedszkola,
- nie angażuje się w kontakty nauczyciela z rodzicami.

ROZDZIAŁ III - WSPÓŁPRACA

1. ZASADY WSPÓŁPRACY WYCHOWAWCZEJ Z RODZICAMI

- Poznanie środowiska rodzinnego wychowanków.
- Współdziałanie obu środowisk w celu ujednoczenia działań wychowawczych.
- Prowadzenie pedagogizacji rodziców.
- Stwarzanie pozytywnej atmosfery we wzajemnych kontaktach.
- Inspirowanie rodziców do działań na rzecz grupy, przedszkola i ochrony środowiska.
- Przekazywanie rzetelnych informacji na temat dziecka, jego postępów i przyczyn trudności w zdobywaniu umiejętności i wiedzy.
- Przedstawianie pozytywnych zachowań i osiągnięć dziecka, a dopiero w drugiej kolejności uwag negatywnych.
- Inicjowanie pomocy rodziców w ulepszaniu warunków pracy placówki.

2. ZASADY WSPÓŁPRACY ZE ŚRODOWISKIM LOKALNYM

- Kontynuowanie współpracy z Poradnią Psychologiczno - Pedagogiczną, placówkami oświatowymi i organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy Rozdrażew, poprzez udział w przygotowywanych imprezach i akcjach charytatywnych.
- Organizowanie imprez kulturalnych dla rodziców i mieszkańców wsi oraz naszej gminy,
- Współdziałanie w pozyskiwaniu sponsorów na potrzeby związane z wychowaniem dzieci.

ROZDZIAŁ IV – ZADANIA I FORMY REALIZACVI

1. ZADANIA WYCHOWAWCZE PRZEDSZKOLA

1. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny.
2. Zakres działalności wychowawczej:
  - rozwijanie u dziecka pozytywnego obrazu siebie,
  - wzmacnianie uczuciowej więzi z rodziną,
  - tworzenie aktywnej postawy dziecka wobec środowiska
  - propagowanie zasad ochrony przyrody,
  - rozwijanie uczuć patriotycznych - jestem Polakiem, ale też Europejczykiem,

- kształtowanie wrażliwości estetycznej i postawy twórczej,
  - przygotowanie wychowanka do odpowiedzialnego wykonywania pracy i umiejętnego planowania jej,
  - zapoznanie ze współczesnymi zagrożeniami społecznymi, przedstawianie alternatywnych zachowań względem tych zagrożeń.
3. Wprowadzanie dziecka w świat uniwersalnych wartości - prawdy, dobra, piękna, miłości przez:
- modyfikowanie otoczenia tak, aby sprzyjało rozumieniu i przeżywaniu tych wartości,
  - przekaz osobowy wychowawcy.

2. ZADANIA NAUCZYCIELA

- a) Zapewnienie wychowankom przyjaznego i różnorodnego środowiska edukacyjnego uwzględniając rozwój fizyczny i wielozmysłowe poznawanie świata ludzi, sztuki, techniki i przyrody.
- Umacnianie wiary dziecka we własne siły, kształtowanie charakteru aprobowanego społecznie.
  - Kształtowanie postawy zadowolenia z dobrze wykonanej pracy.
  - Rozwijanie umiejętności współdziałania w grupie poprzez różne formy pracy.
  - Uaktywnianie postawy zrównoważonego reagowania w trudnych sytuacjach.
  - Kształtowanie postawy tolerancji i akceptacji w stosunku do innych.
  - Rozbudzanie ciekawości i stwarzanie warunków do poszukiwań rozwiązania problemów dostępnych poznaniu dziecka.
  - Organizowanie sytuacji wychowawczych, które rozszerzą zakres zainteresowań dzieci.
  - Koordynowanie działań własnych, przedszkola, domu rodzinnego i środowiska lokalnego.
  - Kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i wrażliwości na piękno przyrody.
  - Tworzenie przedszkola przyjaznego dla dzieci i rodziców.
  - Praca, nauka i zabawa razem z dzieckiem.

3. UROCZYŚĆ I TRADYCJE PRZEDSZKOLA

1. Akcja „Sprzątania Świata” (wrzesień)
2. Ślubowanie klas pierwszych (październik)
3. Pożegnanie lata w leśniczówce – razem z mamami (Październik)
4. Zabawy i wróżby andrzejkowe z klasą II Szkoły podstawowej (listopad)
5. „Mikołajki” – zaproszenie małych dzieci do przedszkola(grudzień)
6. Wigilia z mamami (grudzień)
7. „Dni życzliwości” -Bał karnawałowy (spotkanie integracyjne) (styczeń)
8. „Dni życzliwości” -Dzień Babci i Dziadka (styczeń)
9. „Dzień Zielony”- powitanie wiosny (marzec)
10. Śniadanie Wielkanocne – wizyta zająca (marzec/kwiecień)
11. Dzień Mamy (maj)

12. Spartakiada Sportowa – wizyta w przedszkolu w Koźmińcu z okazji Dnia Dziecka(czerwiec)
13. Wycieczka autokarowa całodniowa z mamami (czerwiec)
14. Dzień Dziecka (czerwiec)
15. Zakończenie roku szkolnego wszystkich dzieci (czerwiec),
16. „Zielona noc” – nocleg w przedszkolu (chętne dzieci), na zakończenie roku szkolnego.
17. Głośne czytanie bajek przez mamy wg kalendarza,

4. FORMY REALIZACJI PROGRAMU WYCHOWAWCZEGO

Zadania zawarte w programie realizowane będą poprzez dokumenty opracowane dla przedszkola które określają sposoby działania:

- opracowany jest kalendarz uroczystości i wycieczek,
- wewnętrzny system diagnozowania (środowisko rodzinne dziecka, systematyczna obserwacja i diagnoza, działania wspierające dziecko i rodzinę),
- zestaw programów edukacyjnych przedszkola (program wychowawczy zawiera zadania do realizacji dla nauczyciela i dzieci uwzględniając wizerunek absolwenta Publicznego Przedszkola w Nowej Wsi)
- roczny plan pracy placówki,
- miesięczne plany pracy dydaktyczno – wychowawczej ,
- plan współpracy z rodzicami,
- własny program „ Przedszkolak Europejczykiem”,
- własny program „Wyrównywanie szans edukacyjnych”,

ROZDZIAŁ V - KODEKS PRZEDSZKOLAKA

1.PRAWA I OBOWIĄZKI DZIECKA

PODSTAWA PRAWNA:

- Deklaracja Praw Dziecka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1959 r.,
- Konwencja o Prawach Dziecka

Dziecko ze względu na swoją niedojrzałość psychofizyczną i niezaradność wymaga specjalnej ochrony i opieki. Ma ono niepodważalne prawo do życia, nazwiska, narodowości, do życia w rodzinie. Specjalne uprawnienia przyznane dziecku przez prawo mają mu zapewnić odpowiednie warunki życia, pełny rozwój jego osobowości, a także możliwości pozytywnej samorealizacji i współtworzenia swojego losu. W związku z powyższym:

PRZEDSZKOLAK MA PRAWO:

- Prosić o to, czego chce, ale nie wymagać tego.
- Mieć i wyrażać swoje zdanie.
- Podejmować decyzje i ponosić ich konsekwencje.

- Uczestniczyć we wszystkich formach aktywności proponowanych przez przedszkole.
- Przebywać w warunkach zapewniających bezpieczeństwo.
- Bawić się i wybierać towarzyszy zabaw.
- Zdobywać wiedzę i umiejętności, badać i eksperymentować.
- Do indywidualnego tempa procesu rozwojowego.
- Popelniać błędy i zmieniać zdanie.
- Odnosić sukcesy.
- Do swojej prywatności, samotności i niezależności.
- Do nienaruszalności cielesnej.
- Do snu i wypoczynku, jeśli tego potrzebuje.
- Do jedzenia i picia, gdy jest głodne i spragnione.
- Do pomocy nauczyciela w sytuacjach trudnych dla niego.
- Znać swoje prawa i korzystać z nich.

Z prawami idą w parze obowiązki na miarę możliwości wiekowych dziecka przedszkolnego. Dziecko musi zrozumieć, że funkcjonowanie w grupie przedszkolnej nie polega tylko na braniu od innych, ale także na dawaniu czegoś z siebie drugiej osobie. W związku z powyższym :

PRZEDSZKOLAK MA OBOWIĄZEK

- Postępować zgodnie z ogólnie przyjętymi normami społecznymi, stosować normy grzecznościowe w stosunku do kolegów i osób dorosłych.
- Dbać o bezpieczeństwo, zdrowie swoje oraz kolegów.
- Przestrzegać zasad obowiązujących w grupie, respektować polecenia nauczyciela.
- Utrzymywać porządek wokół siebie.
- Dbać o swój wygląd.
- Starać się wywiązywać z przyjętych obowiązków.
- Przyjaźnie odnosić się do przyrody.
- Szanować godność i wolność drugiego człowieka.
- Informować nauczyciela o problemach.

2. SYSTEM NAGRÓD I KAR

Dzieci potrzebują precyzyjnego określenia, co jest dozwolone, a czego nie wolno. Opracowując wspólnie z nimi „Kodeks postępowania” musimy zarówno wspierać i motywować je do przestrzegania obowiązujących norm i zasad, jak również konsekwentnie egzekwować go. Skutecznym środkiem wychowania są **nagrody i pochwały**. Mają one wartość zachęcającą do pracy dla każdego człowieka, a tym bardziej dla dziecka. Uznanie i akceptacja mobilizują do dalszych wysiłków.

a) FORMY NAGRADZANIA ZACHOWAŃ RESPEKTUJĄCYCH USTALONE NORMY I ZASADY ZACHOWANIA.

- pochwała wobec grupy,
- pochwała indywidualna,
- pochwała przed rodzicami,

- atrakcyjne spędzanie czasu, atrakcyjna zabawa w grupie według pomysłu dzieci,
- darzenie dziecko szczególnym zaufaniem np. zwiększając zakres jego samodzielności,
- drobne nagrody rzeczowe, np. emblematy uznania (odznaka, order),
- dostęp do atrakcyjnej zabawki,

Nagradzamy za:

- stosowanie ustalonych umów i zasad,
- wysiłek włożony w wykonanie pracy, zadania,
- wypełnienie podjętych obowiązków,
- bezinteresowną pomoc innym,
- stosowanie zasad ochrony przyrody,
- aktywny udział w pracach grupy.

Po ustaleniu norm postępowania powinniśmy także ustalić konsekwencje za brak podporządkowania się im.

b) FORMY KARANIA ZA NIESTOSOWANIE SIĘ DO USTALONYCH WSPÓLNE ZASAD

Kara naturalna jako bezpośrednie następstwo winy (w sytuacjach nie zagrażających zdrowiu dziecka),

- zastosowanie aktywności mającej na celu rozładowanie negatywnych emocji,
- upomnienie słowne (przypomnienie obowiązujących zasad),
- rozmowa – przedstawienie następstw zachowania (skłonienie dziecka do autorefleksji),
- wyrażenie przez nauczyciela smutku i nie zadowolenia z powodu zachowania dziecka,
- odsunięcie na krótki czas od zabawy,
- poinformowanie rodziców o przewinieniu.

Kary stosujemy za:

- nieprzestrzeganie ustalonych norm i zasad współżycia w grupie i przedszkolu,
- stwarzanie sytuacji zagrażających bezpieczeństwu i zdrowiu własnemu i innym,
- zachowania agresywne,
- niszczenie wytworów pracy innych, ich własności,
- celowe nie wywiązywanie się z podjętych obowiązków.

ROZDZIAŁ VI – Efekty oddziaływań

Miarą osiągnięcia celu programu wychowawczego będzie:

1. OBRAZ DZIECKA, KTÓRE:

- zna normy i zasady obowiązujące w przedszkolu,
- jest zainteresowane otaczającym światem,
- wie co sprzyja i zagraża jemu samemu i kolegom,
- jest samodzielne, bezinteresownie pomaga innym,
- jest tolerancyjne,
- podejmuje próby oceny swojego postępowania,
- szanuje swoją i cudzą własność,
- rozumie konieczność ponoszenia konsekwencji swojego postępowania,
- zna swoje prawa i obowiązki,
- działa na rzecz środowiska naturalnego.

2. DOBRA WSPÓŁPRACA Z RODZICAMI:

- podejmują systematyczną współpracę z placówką,
- są otwarci na rady i sugestie nauczyciela,
- czują się współgospodarzami,
- biorą czynny udział w pracach przedszkola,
- służą radą i pomocą.

3. ZADOWOLENIE NAUCZYCIELI WYNIKAJĄCE Z:

- jednolitych oddziaływań wychowawczych wszystkich nauczycieli,
- osiągania dobrych efektów pracy,
- bliższego kontaktu z dzieckiem, akceptowania jego podmiotowości,
- wzrostu poziomu kompetencji wychowawczych,

Uwagi końcowe

1. Za realizację programu wychowawczego odpowiedzialne są wszystkie nauczycielki.
2. Program zostanie wykorzystany do tworzenia przyjaznych dziecku i skutecznych metod wychowawczych dla wszystkich dzieci.
3. Zadania realizowane będą wspólnie z rodzicami.

Zatwierdzony Uchwałą Rady Pedagogicznej nr 6/2008/2009

Literatura:

1. Biblioteczka reformy (zeszyt 13) o wychowaniu, MEN, 1999.
2. Bogdanowicz M.: Metoda dobrego startu, Warszawa 1985
3. Brzezińska A.: Wspomaganie rozwoju .[W:] Edukacja i dialog, nr 5/1999
4. Elsner D., Doskonalenie kierowania placówką oświatową – wokół nowych pojęć i znaczeń, Wydawnictwo Mentor, Chorzów 1999.
5. Folejewska R.: Program wychowania przedszkolnego” Rośnij z Didasko”, Warszawa 2001
6. Gil-Aleksiak M., Lubrycht B: Wspomagamy rozwój dziecka,[W:] „Wychowanie w Przedszkolu” 1999,
7. Głowacki A., Jędryka G., Budujemy ciekawy program wychowawczy, Wydawnictwo Rubikon, Kraków 2001.,
8. Goleman D., Inteligencja emocjonalna, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 1997.
9. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. : Wspomaganie dzieci trzylatków rozwoju zdolności do skupiania uwagi i zapamiętywania, Warszawa 2005,
10. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E. : Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się, Warszawa 2000,
11. Gruszczyk-Kolczyńska E.: O wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatek i pięcioletków”, Warszawa 2004
12. Gurycka A., Podmiotowość – postulat dla wychowania,(w:) Kofta M. (red.),Wychowanek jako podmiot działań, Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1989.
13. Iwaszkiewicz E.: Pracuję z sześciolatkiem, Warszawa 1996
14. Kielar-Turska M.: Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata, Warszawa 1992
15. Klim-Klimaszewska A.: Pedagogika przedszkolna, Warszawa 2005
16. Kuszak K.: Nauczyciel wspierający dziecko w drodze ku samodzielności, [W:] Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja 3/2005

17. Łobocki M., ABC wychowania, WSIP, Warszawa 1992.
18. Natowska H.: Różnice indywidualne czy zaburzenia rozwoju dziecka przedszkolnego, Warszawa 1986
19. Ogrodzińska T. (red.): Koncepcja wyrównywania szans edukacyjnych młodszych dzieci poprzez upowszechnienie wychowania przedszkolnego i obniżenie obowiązku szkolnego do sześciu lat, MENiS, Warszawa 2002
20. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla Przedszkoli i Oddziałów Przedszkolnych w Szkołach Podstawowych (załącznik nr 1 do rozporządzenia MEN z dnia 1 grudnia 1999 – Dz. U. NR 2 z 17 stycznia 2000 r., poz.18),
21. Sherborne W.: Ruch rozwijający dla dzieci, Warszawa 1997,
22. Szczepkowska-Szczęśniak K., Uniszewska K.i inni:Osiaganie samodzielności [W:] Doradca nauczyciela sześciolatków, Warszawa 2006,
23. Szewczyk W., Psychologiczne podstawy zasad wychowania, PZWS, Warszawa 1972.
24. Śliwerski B., Program wychowawczy szkoły, WSIP, Warszawa 2001.
25. Śliwerski B., Współczesne teorie i nurty wychowania, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998,
26. Więckowski R.: Udział nauczyciela w stymulowaniu rozwoju dziecka, [W:] Życie szkoły 9/2001